

**MAKTAB DARSlikLARIDAGI O'TKIR HOSHIMOV ASARLARINI
INTERFAOL METODLAR YORDAMIDA O'QITISH**

Jovliyeva Gulbahor G'ani qizi

*Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili
va adabiyoti universiteti 406-guruh talabasi.*

E-pochta: gulbahorjovlieva@gmail.com

Annotatsiya: *Ta'lim jarayonida ijodkor hayoti va ijodini o'qitishda adabiy-jarayonlarni badiiy asarda aks etgan konsepsiyasini his qilish. O'.Hoshimov ijodidagi umuminsoniy tuyg'ularni bugungi zamonaviy yondashuvlar va ta'lim metodlari orqali "milliy dastur"da ko'zda tutilgan talablar orqali o'quvchilarga yetkazish.*

Kalit so'zlar: *adabiyotning nazariy asoslari, umuminsoniy konsepsiya, interfaolyondashuvlar, usul va uslub, badiiy detal, yozuvchi dunyoqarashi, "Klaster", "Qora quti" usuli, "4x8x4x8" usuli, "Meni hajonga soldi" usuli, "Qanday" organizatori.*

Kirish. O'zbek adabiyoti darslarida o'quvchining kitobxonlik darajasi, o'qilgan asarni tushunishning chuqurligi aniqlanadi. O'zbekcha nutqning rivojlanish darajasi belgilanadi. O'zbek adabiyoti darslarida adabiy asarlarni o'rganishdan maqsad o'zbekning ruhiyatini anglatish orqali o'quvchining ma'naviy dunyosini boyitishdan iboratdir. Buning uchun o'quvchi o'zga adabiyotning nazariy asoslari bilan ma'lum darajada tanish bo'lishi talab etiladi. Qolaversa, nazariy tushunchalarni bilgan o'quvchi badiiy hodisani tahlil qilganda, asar haqida gapirganda fikrini asosli ifodalay oladi.

Zero, "Uzluksiz adabiy ta'lim konsepsiyasida quyidagicha ta'kidlanadi: "Ayni vaqtda o'smirlarga ezgu ma'naviyat fazilatlarini, go'zal insoniy amallar bevosita ko'rsatilsa va tarbiyalanuvchiga majburan tiqishtirilmay, ruhiyatiga tabiiy ravishda, zo'rliksiz singdirilsa, bola ma'naviyatining ajralmas sifatiga aylanadi. O'zaro muomala, munosabat deb atalmish qiyin bir mexanizmning amalga oshirilishi o'sha munosabatlarning ijobiy yoki salbiyligiga bog'liq" [1.10-b.]

Ayni vaqtda badiiy asar o'rganish adabiy-nazariy tushunchalarni o'zlashtirish uchun emas, balki adabiy-nazariy tushunchalarni o'rganish badiiy asarlarni to'laroq anglash uchun kerakligi hamisha diqqat markazida bo'lishi lozim.

Shu o'rinda fikrimizni dalillash uchun maqolamiz mavzusini "Maktab darslaridagi O'tkir Hoshimov asarlarini interfaol metodlar yordamida o'qitish" deb belgiladik va bugungi ta'lim tizimidagi erishilgan yutuqlardan kelib chiqqan holda "milliy dastur" talablarini hisobga olib o'qitishning zamonaviy usullari bo'yicha yondashdik. Ta'lim jarayonida O'tkir Hoshimov hayoti va ijodini o'rgatib, o'sib kelayotganyosh avlodni tarbiyalashda adib asarlaridan foydalanish katta ahamiyat kasb etadi. Bu asarlarni o'qigan o'quvchida tabiiy

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

ravishda onaga, vatanga, yor-u do'stga nisbatan chiksiz mehr-muhabbat, urush, jaholat kabi salbiy illatlarga nisbatan nafrat tuyg'usi shakillanadi. Demak, bemalol aytish joizki, ta'lim jarayonida O'tkir Hoshimov ijodini o'rgatish, komil inson tarbiyasida tayanch nuqta vazifasini bajara oladi.

Bunday asarlarni topish, ularni maktab, akademik litsey o'quv dasturiga kiritish har jihatdan foydalidir. Shu o'rinda bir savol tug'ilishi mumkin. Xo'sh, ularni o'quvchiga yetkazish, asarning mazmun-mohiyatiga ularni oshno qilish uchun nima qilish kerak?

Globalashuv davrida tilshunoslik va adabiyotshunoslik taraqqiyoti hamda ta'lim texnologiyalari beshinchi sinflari uchun mo'ljallangan dastur va darsligida O'tkir Hoshimov hayoti va ijodini o'rganish quyidagicha ifoda etilgan:

1) O'.Hoshimovning hayoti va ijodi. "Dunyoning ishlari" qissasi. "Alla", "Gilam paypoq", hikoyalari (1 soat); 2) "Iltijo", "Qarz" hikoyalarini o'qish, tahlil qilish (1soat) 3) "Oq marmar, qora marmar" hikoyasi. Hikoyalar tahlili (1 soat) 4) Nazorat ishi. Tassurot yozish: "Ona-buyuk inson", "Mening onam hammadan yaxshi". Jami 4 soat ajratilgan [3. 3-b].

Asosiy qism. Har qanday asarni o'qitishda uni yaratgan ijodkor hayoti va ijodiga albatta to'xtalib o'tish kerak, chunki bu orqali ijodkor bilan o'quvchini tanishtirish bilan birga yozuvchi muddaosi maqsadlari va orzu-armonlari to'g'risida ham ma'lumotga ega bo'lib boradi. Bunda o'quvchilarga adibning hayot yo'li, yozgan asarlari hamda yozuvchi hayoti va ijodini muhim jihatlarini yoritishda adibga zamondosh bo'lgan munoqiblarning adib haqida aytgan fikrlarini keltirish mumkin. Bunda "Klaster" usuldan foydalanish maqul.O'tkir Hoshimovning yaratgan asarlari

Romanlar	Qissalar	Hikoyalar	Drammalar
?	?	?	?

Topshiriqlarni berishda o'quvchilarni yoshi va o'quvchilarning bilim darajasini ham hisobga olish zarur. Aks holda darsda kutilgan natijaga erishib bo'lmaydi.

Quyi sinflarda, masalan, beshinchi va oltinchi sinflarda quydagi usullarni tavsiya etgan bo'lardik.

"Qora quti" usuli. Ushbu usul yordamida quyidagi harakatlar tashkil etiladi: O'quvchilar juftlikka birikadilar va ularga adib O'tkir Hoshimov hayoti haqida ma'lumot beruvchi tushunchalarni kartochkalarga qayd etish vazifasi yuklanadi.

O'qituvchi topshiriqni tekshiradi, uni to'g'ri bajargan juftlikning bir a'zosi o'qituvchi vazifasini bajaradi. Navbatdagi bosqichda o'quvchilardan adib tamonidan yaratilgan oltita asarning nomini kartochkalarga yozish so'raladi. Topshiriqni o'qituvchi qilib belgilangan "o'quvchi" ustoz yordamida tekshiradi va yozuv taxtasiga quyidagi atamalarni yozadi: "Bahor qaytmaydi", "Ikki eshik orasi", "Nur borki soya bor", "Tushda kechgan umrlar",

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

“Dunyoning ishlari”, “Urushning so‘ngi qurboni”. O‘qituvchi rolini bajarayotgan o‘quvchi tengdoshlaridan ushbu so‘zlar nimalarni anglatishini so‘raydi.

“4x8x4x8” usuli. Sinf o‘quvchilari 4 nafardan bo‘lib 8 ta guruhga bo‘linadilar. Mavzuning umumiy matni 8 qismga bo‘linib, har bir qism har bir guruhga beriladi va guruhlariga matnni o‘rganib chiqish vazifasi topshiriladi. Guruhlarga quyidagi dars matnining quyidagi qismlari tavsiya etiladi.

- 1-guruhga O‘.Hoshimovning hayoti va faoliyatiga oid qismi.
- 2-guruhga Asarning “Oq, oydin kechalar” nomli bandi.
- 3-guruhga Asarning “Tush” nomli bandi.
- 4-guruhga Asarning “Gilam paypoq” nomli bandining 1-yarmi.
- 5-guruhga Asarning “Gilam paypoq” nomli bandining 2-yarmi.
- 6-guruhga Asarning “Alla” nomli bandining 1-yarmi.
- 7-guruh Asarning “Alla nomli bandini 2-yarmini.
- 8-guruh Asarning “Iltijo” nomli bandini

Matn guruhlar nomidan o‘rganilgandan so‘ng, guruhlar qayta tashkil etiladi. So‘ng har bir o‘quvchi o‘zi o‘zlashtirgan ma’lumotlarni qolgan o‘quvchilarga hikoya qilib beradi. Shu tarzda mavzu matn o‘quvchilar tomonidan o‘zlashtiriladi. Savol-javoblar asosida suhbat tashkil etish. O‘quvchilarga quyidagi savollar beriladi.

1. O‘tkir Hoshimov hayoti haqida nimalarni bilasiz?
2. Adib tomonidan qanday asarlar yaratilgan?
3. “Dunyoning ishlari” qanday janrda yozilgan asar sanaladi?
4. Ushbu asarning asosiy qahramonlari kimlar?
5. Asarda onalarga hos bo‘lgan qanday fazilatlar ifoda etiladi?
6. Asar bilan tanishish natijasida qanday taassurotlarga ega bo‘ldingiz?

Bu usullar o‘quvchilarni berilgan mavzuni yaxshi o‘zlashtirish bilan birga ularda matnlarni mantiqiy o‘z o‘rniga joylashtirishni ham o‘rganadilar.

Yuqori sinflar uchun ko‘proq mantiqqa asoslangan va hayotga bog‘lanadigan usul va metodlarni qo‘llagan maqul. Biz bu borada quyidagi usullarni tavsiya qilamiz.

“Qanday” organayzerini to‘ldiring”

Qanday
?

“Daftar hoshiyasidagi bitiklar”da
vozuvchining havotiv falsafiv qarashlarining

Qanday
?

Qanday
?

Qanday
?

Qanday
?

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

O'quvchilarni faollashtirish uchun va darsda o'quvchilar diqqatini qaratish uchun quydagi savollardan foydalanish mumkin:

1. Hayot haqiqatini badiiy haqiqatga aylantirishda yozuvchining mahurati nimalarda ko'rinadi?
2. Yozuvchi g'oyasini ochishda badiiy detalning o'rni qanday?
3. Yozuvchi Ona siymosini qaysi asarlarida aks ettirgan?
4. "Dunyoning ishlari" qissasining yozuvchi ijodiy faoliyatini o'rganishdagi ahamiyati nimada?
5. Yozuvchi dramalarining ijtimoiy ahamiyati nimalar bilan belgilanadi?
6. "Quyosh tarozisi" hikoyasining badiiy-estetik ta'siri nimalar bilan o'lchanadi?

"Meni hayajonga soldi..." usuli orqali romanda o'quvchilarni hayajonga slogan jihatlar haqida suhbat qurish mumkin.

Xulasa

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, bugungi badiiy adabiyot namunalarini shunchak o'quvchini tanishtirish emas, balki undagi umuminsoniy g'oyalarni zamonaviy yondashuvlar asosida o'qitish bugungi pedagoglar oldidagi dolzarb masalalardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Uzluksiz adabiy ta'lim konsepsiyasi. –T.: O'zbekiston PFITI, 2017-yil. 10-b
2. Boqijon To'qliyev Adabiyot o'qitish metodikasi – T.: Alisher Navoiynomidagi O'zbekiston milliy kutubxonasi nashriyoti, 2010.
3. Ahmedov S. va boshqalar. Adabiyot (5-sinf uchun darslik). – T.: Sharq, 2020.
4. Ahmedov va b. Adabiyot (6-sinf uchun darslik). – T.: Sharq, 2017.
5. Adabiyot. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 10-sinflar uchun darslik.-T.,2017.